

УДК 334.716

Гнатенко І.А.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління персоналом та економічної теорії
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА З УРАХУВАННЯМ КРИТЕРІЇВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено дослідженню напрямів удосконалення активної підтримки суб'єктів малого підприємництва з боку держави. Визначено, що така державна підтримка повинна відбуватися з урахуванням критеріїв та показників економічної безпеки малого підприємництва. Доведено необхідність перегляду нормативно-правового віднесення до суб'єктів малого підприємництва у законодавстві України.

Ключові слова: державна підтримка, мале підприємництво, фізичні особи – підприємці, мале підприємство, ринкова інфраструктура, види економічної діяльності, економічна безпека, річний дохід, ресурсний потенціал.

Гнатенко І.А. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА С УЧЕТОМ КРИТЕРИЕВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Статья посвящена исследованию направлений усовершенствования активной поддержки субъектов малого предпринимательства со стороны государства. Определено, что такая государственная поддержка должна происходить с учетом критериев и показателей экономической безопасности малого предпринимательства. Доказана необходимость пересмотра нормативно-правового отнесения к субъектам малого предпринимательства в законодательстве Украины.

Ключевые слова: государственная поддержка, малое предпринимательство, физические лица – предприниматели, малое предприятие, рыночная инфраструктура, виды экономической деятельности, экономическая безопасность, годовой доход, ресурсный потенциал.

Gnatenko I.A. IMPROVEMENT OF THE STATE SUPPORT OF SMALL BUSINESSES AGAINST THE CRITERIA ECONOMIC SECURITY

The article investigates the ways to improve the active support of small businesses from the state. Determined that such government support should be based on criteria and indicators for the economic security of small businesses. The necessity of revising the regulatory classification in small businesses in the legislation of Ukraine.

Keywords: government support, small business, individuals, entrepreneurs, small business, market infrastructure, economic activities, economic security, annual income, resource potential.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України виникає необхідність розробки й/або вдосконалення напрямів державної підтримки діяльності малого підприємництва. Це дозволить зміцнити економічну безпеку підприємництва і змінити акцент на забезпечення «життєздатності» цього сектора економіки як базису національної та регіональної конкурентоспроможності. Особливої важливості проблеми цього спектра набувають в умовах інтенсифікації економіки в глобальну та мегарегіональні економічні системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розробки стратегії, форм і методів державної підтримки малого підприємництва в Україні та за її межами присвячено дослідження багатьох вчених [1-4]. Однак аналіз рівня та динаміки показників малого підприємництва в Україні, відсутність стійких позитивних тенденцій у розвитку цього сектора економіки свідчать про необхідність подальшого пошуку та розробки ефективних механізмів підтримки та активізації розвитку малого підприємництва, які відповідали б стратегічним векторам розвитку національної економіки і суспільства в цілому.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення напрямів удосконалення активної підтримки суб'єктів малого підприємництва з боку держави з урахуванням критеріїв та показників економічної безпеки малого підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позитивна динаміка соціально-економічного розвитку в країнах, що пройшли стадію реформування економічної системи, визначає суттєву роль малого підприємництва у процесі формування ринкових відносин. Діяльність будь-якого підприємства має норматив-

ний характер, тобто підприємство свідомо створюється, координується та функціонує на постійній основі для досягнення певних цілей. Кожне підприємство прагне до виживання (тобто самозбереження) та використовує для цього на всіх етапах розвитку увесь наявний потенціал.

Перспективи діяльності суб'єктів малого підприємництва залежать від їхньої конкурентоспроможності, фінансової стійкості та платоспроможності, ефективності функціонування та використання ресурсів, а також від рівня підтримки підприємництва в державі, раціональності галузевої структури економіки, динаміки обсягів виробництва та реалізації продукції в регіональному та галузевому розрізі, конкурентоспроможності економіки в цілому.

На теперішній час мале підприємництво України зазнає важких умов свого розвитку. Зокрема, основними перешкодами у його діяльності у 2014 році були: військові дії та окупація деяких територій країни; високі ставки податків та високі ставки обов'язкових соціальних платежів; високий рівень корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування; обтяжливий і надмірний контроль з боку органів державної влади та місцевого самоврядування; недотримання (неналежне виконання) законодавства органами державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Зауважимо, що основні обмеження ділової активності в Україні лежать не лише суто у сфері державної регуляторної політики. Такими обмеженнями також є невпорядкованість відносин власності, вузькість ринків збуту, нерозвиненість ринкової інфраструктури та збутової інфраструктури підприємств, нерозвиненість конкурентного середовища та недобросовісна конку-

ренція, нестача власних обігових коштів та низька доступність кредитних ресурсів, дефіцит інвестиційних ресурсів, відсутність мотивації до інвестиційної та інноваційної діяльності, недостатність професійної кваліфікації керівництва підприємств, фахівців із фінансового забезпечення, організації виробництва і збуту, відсутність економічного механізму узгодженості інтересів держави і підприємців, слабка взаємодія державних і підприємницьких структур, дефіцит вірогідної ділової інформації тощо. Ці обмеження заважають прибутковій довгостроковій діяльності у легальному секторі економіки та зумовлюють пошук способів короткострокового чи одноразового отримання високих прибутків у «тіньовій» сфері. Попри деякі позитивні зрушення, які відбулися останніми роками, більшість перешкод на шляху розвитку малого бізнесу залишаються.

Питання виваженої державної політики стосовно розвитку малого підприємництва є дуже актуальним сьогодні. Саме ця ланка підприємницького середовища найбільш адаптивна до різких змін економічної ситуації та може стати як певним буфером, так і базисом для стримування деградаційних процесів. За нашим баченням, державна підтримка малого підприємництва повинна розпочинатися з реформування нормативно-правового визначення малого підприємства. Зокрема, у чисельності наукових джерел є протиріччя щодо належності суб'єктів підприємницької діяльності до категорії малих підприємств. Так, у світі відсутня єдина методика статистичного спостереження за діяльністю малого підприємства. Різні країни використовують свої критерії віднесення до суб'єктів малого підприємства, які докорінно різняться між собою, а також від однієї сфери використання капіталу до іншої. Більшість держав світу розглядають у структурі малого підприємства ще й середнє. Така картина дещо деформує уявлення про розвиток підприємництва у світі та практично унеможливорює його порівняння з Україною.

Найпоширенішими критеріями віднесення до малих підприємств у світі є кількісні (табл. 1), а саме [3, с. 61]: чисельність працівників, обсяг основних фондів, обсяг обігового капіталу, участь капіталу тощо. Як бачимо з таблиці 1, одні країни світу, серед яких країни Європейського Співтовариства, Міжнародної організації економічного співробітництва і розвитку, Польща й Україна, використовують однакові кількісні показники віднесення до категорії малих підприємств. Інші країни світу (Німеччина, Російська Федерація, США, Японія) підходять диференційовано до кількісного визначення малих підприємств за галузями економіки.

В Україні до 2004 року, відповідно до Закону України «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991 № 887-ХІІ, такий галузевий розподіл також існував [5]. Так, згідно зі ст. 2 зазначеного Закону, визначено, що «... відповідно до обсягів господарського обороту підприємства і чисельності його працівників (незалежно від форм власності) воно може бути віднесене до категорії малих підприємств. До малих підприємств належать новостворювані та діючі підприємства: у промисловості та будівництві – з чисельністю працівників до 200 осіб; в інших галузях виробничої сфери – з чисельністю працівників до 50 осіб; у науці й науковому обслуговуванні – з чисельністю працівників до 100 осіб; у галузях невиробничої сфери – з чисельністю працівників до 25 осіб; у роздрібній торгівлі – з чисельністю працівників до 15 осіб» [5].

Таким чином, до 2004 року на малих підприємствах найбільша кількість зайнятих працівників

Таблиця 1

Критерії віднесення підприємств до категорії малих у різних країнах світу

Країна	Середня чисельність зайнятих (осіб)	Щорічний обіг капіталу	Величина активів
Країни ЄС в цілому	50	4 млн євро	2 млн євро
Міжнародна організація економічного співробітництва і розвитку	99	-	-
Німеччина	за галузями економіки різна	-	-
Польща	50	7 млн євро	5 млн євро
Російська Федерація	за галузями економіки різна	-	-
США	за галузями економіки різна	-	-
Японія	за галузями економіки різна	-	-
Україна	50	70 млн грн	-

(200 осіб) нараховувалася у промисловості та на будівництві. З набуттям чинності в 2004 році нового Господарського кодексу України (далі – ГКУ) [6] ситуація докорінно змінилася. Насамперед це стосується, звісно ж, появи у ГКУ нової класифікації суб'єктів малого, середнього та великого підприємства (див. нову редакцію ч. 3 ст. 55 цього Кодексу), що об'єднала в собі визначення суб'єктів малого підприємства, яке раніше існувало у ст. 1 Закону № 2063 [7], із колишньою класифікацією підприємств на малі, середні та великі з ч. 7 ст. 63 ГКУ.

Зокрема, в ст. 55 ГКУ [6] зазначено, що суб'єктами малого підприємства є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Суб'єктами великого підприємства є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємства.

Отже, бачимо, що на сьогодні норму з ч. 7 ст. 63 ГКУ виключено, що призвело взагалі до зникнення з вітчизняного правового поля визначення малого, середнього та великого підприємства, якими продовжують оперувати інші діючі законодавчі акти.

Якщо ж ми розглядаємо віднесення регулятором до категорії суб'єктів малого підприємництва, то слід зауважити деякі недоліки такого віднесення. Перш за все це стосується суб'єктів малого підприємництва, які займаються виробництвом товарів промисловості. Бо усі підприємства промисловості взагалі повинні мати достатній ресурсний потенціал для здійснення ефективної підприємницької діяльності. Зокрема, такі малі підприємства потребують залучення великої кількості працівників та мають значні обсяги реалізованої річної продукції. Маємо, що однакове встановлення критеріїв віднесення підприємств (без врахування виду економічної діяльності) до суб'єктів малого підприємництва дає неправильне уявлення про роль, місце та значення малих промислових підприємств у становленні й розвитку ринкових соціально-економічних процесів у країні (не дозволяє визначити форми та методи державної підтримки, не дає змоги оцінити вплив на промислове підприємство інституціональних й соціальних змін у суспільстві тощо). Окремо можна зауважити й про податкові маніпуляції з боку малого підприємництва з метою залишитися саме в цій категорії.

Тому в Україні, на нашу думку, серед завдань держави є необхідність удосконалення ГКУ [6] стосовно малого підприємництва. Існує потреба перегляду нормативу кількості працівників та річного доходу в залежності від видів економічної діяльності підприємства. Зазначені пропозиції збільшать кількість діючих малих підприємств за рахунок переходу до цієї категорії середніх підприємств.

Разом з тим використання єдиної методики статистичного спостереження за діяльністю малого підприємництва у всьому світі неможливе і непотрібне. Усі пропозиції, які будуть розглядатися в цьому аспекті, будуть суперечливими з огляду на те, що умови функціонування малих підприємств є різними у всіх країнах. Зауважимо, що такі, дещо звужені погляди віднесення підприємств до категорії малих за кількісними критеріями викликають дискусію та суперечки у певного кола зарубіжних та вітчизняних учених. Наприклад, низка авторів разом з кількісними показниками віднесення до категорії малих підприємств пропонують використовувати якісні та комбіновані показники [2-3].

На законодавчому рівні достатньо вдосконалити кількісне відношення до категорії малих підприємств з урахуванням видів економічної діяльності. Якісне визначення малого підприємництва, радше, можна розглядати з позицій філософії, соціально-економічних відносин тощо, що виникають у процесі діяльності суб'єктів господарювання. Зокрема, якісними критеріями віднесення до категорії малого підприємництва можна вважати правову незалежність, обмежену кількість виробленої продукції, відносини між господарем та працівником, незначний обсяг залучених ресурсів (трудова, матеріальних, фінансових), обмежену систему управління та контролю на підприємстві, несистематичність управління, невеликий ринок збуту тощо. У свою чергу, комбіновані показники поєднують якісні та кількісні критерії віднесення до категорії малого підприємництва.

Окрім зазначеного, світовий досвід господарювання малого підприємництва свідчить, що успіх державної підтримки значною мірою визначається тим, наскільки враховуються критерії економічної безпеки підприємств.

Управлінська діяльність всередині підприємства, а також забезпечення та підтримка діяльності малих підприємств ззовні спрямовані на вирішення двох

ключових завдань – забезпечення розвитку та забезпечення належного рівня економічної безпеки. Причому рівень економічної безпеки малих підприємств, від якого залежатиме державна політика підтримки їх діяльності, є не статичним, а містить, на нашу думку, такі три компоненти: наявний рівень економічної незалежності підприємства (щодо ресурсного забезпечення виробничо-господарської та фінансової діяльності, формування необхідної матеріально-технічної бази тощо); рівень економічної ефективності функціонування підприємства; здатність до подальшого розвитку (збільшення обсягів та покращення ефективності фінансово-господарської діяльності, формування раціональної територіально-галузевої структури, підвищення рівня конкурентоспроможності тощо).

Вважаємо, що лише із включенням критеріїв економічної безпеки в аналіз необхідності рівня державної підтримки діяльності малого підприємництва її можна вважати повноцінною. У таких умовах буде враховуватися забезпеченість суб'єктів підприємницької діяльності необхідними ресурсами та матеріально-технічною базою для ведення господарської діяльності (без яких не може функціонувати жоден суб'єкт господарювання), оцінюватися доступ до цих ресурсів та аналізуватиметься ефективність їхнього використання, а також доцільність заходів, спрямованих на покращення ефективності функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. Виходячи з викладеного, до сукупності критеріїв та показників, які характеризують стан діяльності суб'єктів малого підприємництва, необхідно включити показники трьох базових елементів внутрішньої структури економічної безпеки. Відповідно до рисунка 1, до базових критеріїв економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва віднесено потенціал розвитку, зношеність матеріально-технічної бази, фінансово-економічні показники діяльності, рівень злочинності щодо суб'єктів підприємництва, дієздатність системи забезпечення належного рівня комерційної таємниці та майнової й особистісної безпеки підприємств.

Окрім державної підтримки малого підприємництва не менш важливим є те, що тривала робота суб'єктів малого підприємництва забезпечується правильністю вибору стратегічних орієнтирів з урахуванням наданої державної підтримки, що сприяє стійкому розвитку підприємства, забезпеченню його економічної безпеки, підвищенню конкурентоспроможності продукції чи послуг тощо.

При визначенні вектора державної підтримки малого підприємництва також слід враховувати те, що діяльність малих підприємств поряд з виявленими перевагами характеризується значною вразливістю їхньої діяльності до змін зовнішнього середовища, недостатньою професійною компетенцією керівників-власників, умовно постійним дефіцитом ресурсів, відсутністю потужностей задоволення зростаючого попиту та виходу на нові ринки, відсутністю інформаційного забезпечення щодо умов ринку та його учасників через їх значну кількість тощо.

Перелічене є потенціальними загрозами діяльності малого підприємництва, що вимагає підвищення інтересу з боку держави стосовно стабільності та збереження малого підприємництва на ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, успішне функціонування малого підприємництва у довгостроковій перспективі можливе при активній зовнішній підтримці як з боку держави, так і з боку різноманітних об'єднань і фінансових установ. Така державна підтримка повинна відбуватися з урахуванням критеріїв та показників економічної

безпеки малого підприємництва. Саме на мале підприємство має бути спрямована основна підтримка держави в регуляторній сфері. Це стосується не лише прямої фінансової допомоги, а й спрощення умов функціонування, покращення фіскальної політики та стимулювання впровадження інноваційного продукту, підтримка державними органами чи інституціями окремих функцій управління (на рівні аутсорсингових операцій) тощо. Саме в комплексі державної, галузевої та локальної політики можливий розвиток сектора малого підприємництва, який має стати основою національної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барилко П.О. Мале підприємство в регіоні. Економічні та правові засади / П.О. Барилко. – К. : Фокус, 2013. – 252 с.
2. Герасимчук В.І. Малий та середній бізнес як сфера зайнятості: методологія, аналіз, проблеми розвитку : монографія / В.І. Герасимчук, О.В. Мірошніченко, В.В. Онікієнко. – К. : УІСД, 2002. – 116 с.
3. Колесникова Л.А. Предпринимательство и малый бизнес в современном государстве: управление развитием : монография / Л.А. Колесникова. – М. : «Новый Логос», 2000. – 269 с.
4. Кондратюк Т.В. Державна підтримка малого бізнесу : монографія / Т.В. Кондратюк. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 112 с.
5. Про підприємства в Україні : Закон України від 27.03.1991 № 887-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887-12>.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
7. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 № 2063-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>.

УДК 330.341.1:658

Горячка О.О.
здобувач кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»

АКТИВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ КРЕАТИВНИХ КОЛЕКТИВІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОВОВВЕДЕНЬ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті здійснено комплексну діагностику стану інноваційного розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств, а також виокремлено сильні та слабкі боки цього, що дасть змогу виявити необхідний рівень масштабності діяльності інноваційних креативних колективів з метою інноваційних перетворень цих суб'єктів господарювання. Виокремлено й надано змістовну характеристику проблем, що сповільнюють розвиток машинобудування в Україні. Доведено чітко виражене сировинне спрямування вітчизняної промисловості, що не відповідає структурі економіки розвинутих країн. Встановлено існування проблеми суттєво нижчого рівня рентабельності вітчизняного машинобудування у порівнянні із добувною промисловістю. Охарактеризовано у динаміці низку показників діагностики інноваційного розвитку промисловості й машинобудування як загалом по Україні, так і по Львівській області зокрема. У цих умовах доведено важливість активізації діяльності інноваційних креативних колективів як чинника забезпечення нововведень на машинобудівних підприємствах.

Ключові слова: інновації, інноваційно-креативні колективи, креативність, машинобудування, машинобудівне підприємство, промисловість.

Горячка О.О. АКТИВИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИННОВАЦИОННЫХ КРЕАТИВНЫХ КОЛЛЕКТИВОВ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ НОВОВВЕДЕНИЙ НА МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье представлена комплексная диагностика состояния инновационного развития отечественных машиностроительных предприятий, а также выделены сильные и слабые стороны этого, что позволит выявить необходимый уровень масштабности деятельности инновационных креативных коллективов с целью инновационных преобразований этих субъектов хозяйствования. Выделена и предоставлена содержательная характеристика проблем, замедляющих развитие машиностроения в Украине. Доказано четко выраженное сырьевое направление отечественной промышленности, что не соответствует структуре экономики развитых стран. Установлено существование проблемы существенно более низкого уровня рентабельности отечественного машиностроения по сравнению с добывающей промышленностью. Охарактеризован в динамике ряд показателей диагностики инновационного развития промышленности и машиностроения как в целом по Украине, так и по Львовской области в частности. В этих условиях доказана важность активизации деятельности инновационных креативных коллективов как фактора обеспечения нововведений на машиностроительных предприятиях.

Ключевые слова: инновации, инновационно-креативные коллективы, креативность, машиностроение, машиностроительное предприятие, промышленность.

Goriachka O. THE ACTIVATION OF CREATIVE TEAMS AS A FACTOR OF INNOVATION PROVISION IN THE MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

This article provides a comprehensive diagnosis of innovative development of domestic machine-building enterprises and singles out the strong and weak sides of the issue that will help to reveal the magnitude of the required level of innovative creative teams for the innovative transformations of these entities. The article points out and gives a semantic description of issues that slow down the development of engineering in Ukraine. It demonstrates the clearly expressed direction of raw domestic industry that does not meet the economic structure of developed countries as well as the existence of the problem of significantly lower profitability of domestic engineering compared to the mining industry. It demonstrates the existence of the problem significantly lower profitability of domestic engineering compared to the mining industry. Characterizes the dynamics of a number of indicators of innovative diagnostic and mechanical engineering industry as a whole in Ukraine and in Lviv region in particular. Prospects for further research on the problem must lie in the development of mechanisms of encouraging the formation of innovative creative teams in those segments of the domestic machinery, which need innovative transformations the most.

Keywords: innovations, innovative creative teams, creativity, engineering, machine-building enterprise, industry.